

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 24 มิถุนายน 2542

บางจาก ปตท. และรัฐบาลชวน

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

คุณโสภณ สุภาพงษ์ แถลงข่าวเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2542 ขอลาออกจากตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) โดยจะมีผลตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2542 การลาออกดังกล่าวนี้เป็นผลจากความขัดแย้งที่มีกับข้าราชการระดับสูงในกระทรวงการคลังและสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเกี่ยวกับการขายบริษัทบางจากฯ

การลาออกจากตำแหน่งของคุณโสภณสร้างความไม่พอใจแก่ผู้นำรัฐบาล นายชวน หลีกภัย อย่างปราศจากข้อกังขา ในเมื่อคุณโสภณมีสถานะทางสังคมระดับที่มีผู้คนในสังคมศรัทธานับถือ อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังเคยได้รับรางวัลแมกไซไซอีกด้วย ผู้นำรัฐบาลชวนมองว่า คุณโสภณกำลังกวนน้ำให้ขุ่น เพราะคณะกรรมการกำกับนโยบายรัฐวิสาหกิจ (กนร.) มีมติแต่เดือนมีนาคม 2542 แล้วว่า จะนำหุ้นจำนวน 32% ที่ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ถืออยู่ออกขายให้แก่ประชาชน 16% และแก่พันธมิตรร่วมทุนอีก 16%

หนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันพุธที่ 16 มิถุนายน 2542 พาดหัวข่าวว่า "ธารินทร์ 'อัด' โสภณกลาง กรม. แฉเอาเงินกู้บางจากฝากกินดอกเบี้ย" ทั้งนี้โดยรายงานข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2542 ว่า นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง วิพากษ์ประพฤติกกรรมของคุณโสภณ และผลการประกอบกิจการของบริษัทบางจากฯ แต่แล้วในวันต่อมา นายธารินทร์ปฏิเสธรายงานข่าวดังกล่าวนี้ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 17 มิถุนายน 2542 พาดหัวว่า "ธารินทร์แฉไม่ได้จวกโสภณ ยันข่าวเท็จเอาเงินกู้ฝากกินดอกเบี้ย" ในกรณีนี้ นายวิษณุ เครืองาม เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ยืนยันว่า นายธารินทร์ไม่ได้พูดให้คุณโสภณหรือบริษัทบางจากฯ เสียหายแม้แต่น้อย

ผมได้ยินเรื่องความเสียหายทางการเงินของบริษัทบางจากฯมานานนับปี ข่าวบางกระแสมาจาก ปตท. และบางกระแสมาจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ บางกระแสเล่าลือว่า บริษัทบางจากฯเผชิญปัญหาทางการเงินมาเป็นเวลาช้านาน แต่เป็นเพราะคุณโสภณมีความเก่งกาจในการตกแต่งบัญชี ข้อมูลการขาดทุนจึงไม่ปรากฏอย่าง

เด่นชัด บางสำเนียงก็กล่าวกันว่า บริษัทบางจากมีรายได้หลักจากดอกเบียร์ ด้วยการกู้เงินจากต่างประเทศ ซึ่งเสียดอกเบี้ยอัตราต่ำมาฝากภายในประเทศ ซึ่งได้ดอกเบี้ยในอัตราสูง ทั้งๆที่ผลประกอบการจากการจากธุรกิจน้ำมันยังไม่ดี แต่เป็นเพราะรายได้จากดอกเบียร์ จึงทำให้บัญชีของบริษัทบางจากฯแลดูสวย

ผมรับฟังเสียงร่ำลือเหล่านี้ชนิดฟังหูไว้หู เพราะไม่เชื่อว่าการตกแต่งบัญชีจะเป็นไปได้โดยง่าย ในเมื่อต้องผ่านการกลั่นกรองของคณะกรรมการบริษัท ผู้ตรวจสอบบัญชี และสำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ยิ่งการกู้เงินจากต่างประเทศเพื่อฝากกินดอกก็ต้องได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการฯ

แต่การที่มีเสียงเล่าลือในทางที่ทำให้บริษัทบางจากฯ เสียหาย แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ถึงคุณโสภณจะมีมิตรจำนวนมาก แต่ก็มีศัตรูจำนวนไม่น้อยไม่

บริษัทบางจากฯ ก่อเกิดจากนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมในยุครัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อรัฐบาลดังกล่าวยึดโรงกลั่นน้ำมันคืนจากบริษัท ชัมมิท จำกัด ด้วยเหตุที่มีปัญหาข้อพิพาทแรงงานและการเรียกร้องจากผู้บริหารบริษัท จนมีการหยุดการผลิตอยู่บ่อยครั้งถึงระดับที่สร้างปัญหาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ บุคคลสำคัญที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการยึดโรงกลั่นน้ำมันดังกล่าวนี้ คือ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี

คุณโสภณ สุภาพงษ์ ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่บริษัทบางจากฯ ตั้งแต่แรกก่อตั้งในปี 2528 โดยที่ก่อนหน้านี้เคยเป็นพนักงานบริษัท เอสซี แอสแตนด์ (ประเทศไทย) จำกัด และต่อมาดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการ ปตท.

คุณโสภณโชว์ผลงานด้วยการอุดหนุนรั่วไหลทางการเงิน ซึ่งตรวจพบในโรงกลั่นน้ำมันบางจาก แต่บริษัทบางจากฯ ภายใต้การนำของคุณโสภณมิได้จำกัดธุรกรรมเฉพาะแต่การกลั่นน้ำมันเท่านั้น หากแต่ก้าวไปประกอบธุรกิจการจำหน่ายน้ำมันด้วย จุดเปลี่ยนผันดังกล่าวนี้ทำให้บริษัทบางจากฯ ผงาดขึ้นมาเป็นคู่แข่งของ ปตท. สถานะนี้จำหน่ายน้ำมันบางจากผุดขึ้นมาแข่งขันกับปตท. การแข่งขันทั้งในด้านราคาและด้านอื่นล้วนเป็นประโยชน์แก่ประชาชนผู้บริโภคทั้งสิ้น แต่ผู้บริหาร ปตท. มิได้รู้สึกหรรษากับการก้าวเข้ามาเป็นคู่แข่งของบริษัทบางจากฯ ทั้งๆที่คุณโสภณเป็นข้าเก่าเต่าเลี้ยงของ ปตท. แต่กลับกระทำการเสมือนหนึ่งการทุบหม้อข้าวของ ปตท. ข้างคุณโสภณก็อาจต้องการแสดงให้เห็นว่า บริษัทบางจากฯภายใต้การบริหารของตนสามารถให้บริการประชาชนได้ดีกว่าปตท. ไม่ว่าคุณโสภณจะมีเจตนาธรรมที่แท้จริงอย่างไร แต่การที่คุณโสภณหาญกล้าก้าวเข้าสู่ 'ทางปิ่น' ของปตท. จึงมิใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่คุณโสภณสร้าง 'ศัตรู' ให้ตัวเอง

คุณโสภณบริหารบริษัทบางจากฯในแนวทางที่แตกต่างจาก ปตท. โดยสิ้นเชิง ในขณะที่ ปตท. สวมวิญญาณสัตว์เศรษฐกิจเติบโตใหญ่เป็นบรรษัทระหว่างประเทศของโลกที่สาม

(Third World Multinational) ขยายกิจการสาขาไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ในนามของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ปตท. ขยายธุรกิจชนิดที่ไม่คำนึงถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และไม่คำนึงถึงความเป็นมิตรแม้กับประชาชนท้องถิ่นเจ้าของแผ่นดินไทย ในกรณีตรงกันข้าม บริษัทบางจากพยายามเชื่อมโยงธุรกิจกับเศรษฐกิจชุมชนและใช้สถานีจำหน่ายน้ำมันเป็นฐานในการเกื้อกูลเศรษฐกิจชาวบ้าน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในขณะที่ ปตท. ยึดกุมยุทธศาสตร์โลกาภิวัตน์พัฒนาบริษัทบางจากฯ กลับเดินตามยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

กระนั้นก็ตาม บริษัทบางจากฯ มีอาการอดพันคลื่นเศรษฐกิจอันเกิดจากวิกฤติการณ์การเงินนับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ผลกระทบดังกล่าวนี้มีอย่างน้อย 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นผลกระทบอันเกิดจากการที่บริษัทบางจากฯ กู้เงินจากต่างประเทศ เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ค่าเงินบาท ภาวะในการชำระเงินกู้ต่างประเทศย่อมมีมากขึ้น บริษัทบางจากฯ มีเครดิตดีพอที่จะกู้เงินจากต่างประเทศ โดยไม่ต้องให้รัฐบาลค้ำประกัน แต่เมื่อเกิดวิกฤติการณ์การเงินขึ้นแล้ว บรรดาเจ้าหนี้ล้วนต้องการให้รัฐบาลค้ำประกันเงินกู้ของบริษัทบางจากฯ และนี่เองที่ทำให้บริษัทบางจากฯ ต้องวิ่งไปขอขอกระทรวงการคลัง และอาจเป็นต้นตอของข่าวลือต่างๆ ตามมา ในอีกด้านหนึ่งภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ ประกอบกับภาวะราคาน้ำมันตกต่ำ ส่งผลให้รายได้จากธุรกิจน้ำมันตกต่ำตามไปด้วย

การที่บริษัทบางจากฯ ต้องให้กระทรวงการคลังค้ำประกันเงินกู้ต่างประเทศ ทำให้บริษัทบางจากฯ ต้องสูญเสียเสรีภาพทางการเงินระดับหนึ่ง และนี่เองอาจเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้บริษัทบางจากฯ ตกเป็นเป้าของนโยบายการถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) ของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย โดยที่นโยบายดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการได้มาซึ่งเงินกู้ฉุกเฉินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF Conditionalities) อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมเป็นเป้าแห่งการถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชน เพราะเหตุที่เป็นอุตสาหกรรมที่บรรษัทยักษ์ใหญ่ระหว่างประเทศมีผลประโยชน์อย่างหนาแน่น ขณะเดียวกัน ความขัดแย้งระหว่างบริษัทบางจากฯ กับ ปตท. ก็มีส่วนในการสร้างกระแสการขายบริษัทบางจากฯ มิใช่ต้องกล่าวว่า ปตท. ก็มีความต้องการครอบกิจการของบริษัทบางจากฯ ด้วย

บริษัทบางจากฯ ขาดทุนจากการประกอบการในปี 2540 รวมทั้งสิ้น 3,785 ล้านบาท กระนั้นก็ตาม ก็ยังเป็นผลขาดทุนที่ต่ำกว่าโรงกลั่นน้ำมันทุกโรง ซึ่งล้วนแล้วแต่ขาดทุนมากกว่า 10,000 ล้านบาท ในปี 2541 บริษัทบางจากฯ มีกำไร 59 ล้านบาท ในขณะที่โรงกลั่นอื่นๆ ล้วนประสบการขาดทุน

เมื่อพิจารณายอดขาดทุนสะสมเมื่อสิ้นปี 2540 บริษัทบางจากฯ มียอดขาดทุนสะสมเพียง 1,872 ล้านบาท เทียบกับโรงกลั่นน้ำมันไทยออยล์ 7,919 ล้านบาท โรงกลั่นน้ำมัน

ระยอง 37,339 ล้านบาท โรงกลั่นน้ำมันสตาร์ 30,079 ล้านบาท และโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ 20,026 ล้านบาท (มติชน ฉบับวันที่ 19 มิถุนายน 2542)

เหตุใดบริษัทบางจากฯจึงมีผลการประกอบการดีกว่าโรงน้ำมันอื่นๆ?

การตัดสินใจในการบริหารจัดการอย่างถูกต้องนับเป็นอรรถาธิบายสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ ในประการแรก ในขณะที่โรงกลั่นน้ำมันอื่นๆตัดสินใจลงทุนหน่วยแครกเกอร์ บริษัทบางจากฯตัดสินใจในทิศทางตรงกันข้าม ทำให้ไม่ต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวน 13,000 ล้านบาท ในประการที่สอง บริษัทบางจากฯตัดสินใจขยายการลงทุนในธุรกิจการจำหน่ายน้ำมันในระดับการค้าปลีก ซึ่งให้ผลตอบแทนสูงกว่าการขายส่ง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังตระหนักแก่ใจดีว่า บริษัทบางจากฯมีผลการประกอบการดีกว่าโรงกลั่นน้ำมันทุกโรง การที่จะดันทุรังขายบริษัทบางจากฯจึงมิใช่เรื่องง่าย ในขณะที่กระทรวงการคลังพยายามโฆษณาชวนเชื่อว่า การถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชนเป็นนโยบายที่ดีเลิศ โดยอ้างเหตุผลว่า วิสาหกิจเอกชนมีประสิทธิภาพในการประกอบการเหนือกว่ารัฐวิสาหกิจ แต่ในกรณีบริษัทบางจากฯ ข้อเท็จจริงมิได้เป็นเช่นนั้น ไม่เพียงแต่บริษัทบางจากฯจะมีผลการประกอบการในรูปตัวเงินดีกว่าโรงกลั่นน้ำมันอื่นๆเท่านั้น หากยังสร้างประโยชน์แก่สังคมด้วยการเชื่อมโยงธุรกิจกับเศรษฐกิจชุมชนอีกด้วย โดยที่โรงกลั่นน้ำมันอื่นๆหาได้สร้างผลเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจเช่นว่านี้ไม่ ความข้อนี้ครอบคลุมถึง ปตท. ด้วย

น้ำมันเป็นสินค้าเอกชน (Private Good) กล่าวในเชิงทฤษฎีแล้ว ไม่มีเหตุผลสนับสนุนให้รัฐบาลก้าวล่วงเข้าไปทำการผลิต ปตท.และบริษัทบางจากฯก่อเกิดจากนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม ทั้งนี้ด้วยข้ออ้างที่ว่า น้ำมันเป็นสินค้ายุทธปัจจัย อันมีผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงแห่งชาติ หากรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ต้องการหันเข็มมุ่งสู่นโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม อันเป็นไปตามฉันทมติแห่งวอชิงตัน (Washington Consensus) รัฐบาลก็ควรที่จะขายรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับน้ำมันทั้งปวง รวมทั้ง ปตท. ด้วย จึงจะชอบด้วยหลักการ แต่ข้อเท็จจริงทางการเงินที่ปรากฏในปัจจุบันบ่งชี้ว่า หากรัฐบาลขายทั้ง ปตท. และบริษัทบางจากฯ ธุรกิจน้ำมันภายในประเทศจะตกอยู่ในอำนาจผูกขาดของบริษัทต่างดาว ซึ่งไม่มีหลักประกันว่าจะช่วยเพิ่มพูนสวัสดิการของประชาชนผู้บริโภค

ไม่ว่าคุณโสภณจะลาออกจากตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่บริษัทบางจากฯ ด้วยเหตุผลแท้จริงประการใด แต่คุณโสภณได้ช่วยกระตุ้นให้สังคมไทยใช้ความคิดมากขึ้นเกี่ยวกับนโยบายการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน